

Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali

Vefatının 10. Yılında
Aliya İzzetbegoviç

*Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç
Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Sempozyumu Bildirileri
26 Ekim 2013, Üsküdar*

Editör
Merve Akkuş Güvendi

Aliya İzzetbegoviç'in Hayatı ve İslam Dünyasına Bakışı

Kazım Hacımeyliç

"Büyük Allah'a yemin ederim ki köle olmayacağız."

Aliya İzzetbegoviç

Bosna Hersek'in ilk cumhurbaşkanı olan Aliya İzzetbegoviç'in, İslamiyet'e, İslam dünyasındaki Müslümanlara olan bakışı, şahıs olarak içinde bulunduğu zor durumlarda olan duruşu, davranışı ve bulunduğu durumu kabullenmesi ile açıklamaktır.

Zor durumlardan çıkış yolunun, eğitime, anlayışa, toleransa, köleliğin kaldırılmasına bağlı olduğunu belirtmiş ve çıkış yolu için Kur'an'ın ve Peygamberimizin sünneti ve hadislerinin emrettiği gibi, "orta yolu" arayarak çözüm sunmuştur.

Hakiki monoteist, pasif ve maddiyatçı olmayan, özgür insandır. Zıt tarafları kabul eden, köleliğe ve şiddete karşı olan ve aynı zamanda iç dünyasındaki özgürlüğe düşkün olan insandır. İzzetbegoviç'e göre, insanlığın krizine çözüm olarak bahsettiği "orta yol" budur.

Özgeçmiş

Aliya İzzetbegoviç'in hayatı inişlerden ve çıkışlardan ibarettir. Atalarından gelen kişiliğinde ve karakterinin oluşmasında önemli birkaç detaya değinmek lazımdır.

Aliya İzzetbegoviç 8 Ağustos 1925 tarihinde Bosanski Şamac'da, önceleri Belgrat'ta yaşamış ancak kronikçilerin belirttiği gibi 1868'de "Sırp baskısı altında" kalarak kendine daha güvenli bir yer arayan itibarlı bir beyzade ailesinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Ailenin seçimi Bosanski Şamac olmuştu. İzzetbegoviç'in büyük babası ki onun da adı Alija idi ve Bosanski Şamac'ın belediye başkanıydı. Adaleti ve dürüstlüğüyle yöre halkı arasında çok saygın bir yerinin olduğu söylenirdi.

Aliya'nın hayatının henüz ikinci yılında, ticaret ve bankerlikle uğraşan babası Mustafa Saraybosna'ya taşınma kararı aldı. Ailesi kalabalıktı. Anne ve babasının üç kız ve iki erkek olmak üzere beş evladı vardı, Aliya bunların en büyüğüydü.

Annesi çok dindar bir kadındı, öyle ki Aliya daha sonraları notlarında dine karşı erken yaşlarda oluşan bağlılığını tamamen annesine borçlu olduğunu söyleyecektir. Annesiyle beraber sabah namazına uyanmakta zorlandığını itiraf etse de, İzzetbegoviç eski hatıralarında Vijeçnica'daki Hacı Cami'nin imamı Rahmanoviç'in Rahman suresini benzersiz bir güzellikte okuduğunu hatırladığı hayatının bu dönemini özlemle yad eder.

Ne gariptir ki, aşağı yukarı on beş yaşlarında, ateist ne komünist literatürünün etkisi altında dinî konularda kararsızlığa düşmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı öncesinde Yugoslavya'da kısmen, o zamanlar tam olarak altın çağını yani aslında en karanlık dönemini yaşayan, faşizme karşı bir tepki olarak çok güçlü bir komünist propaganda hâkimdi.

Ancak genç İzzetbegoviç'e ilk bakışta şüpheli görünen, komünist propagandanın Tanrı'yı "kötücül" ve dinin kendisini de halkı gerçek hayatta daha iyisini elde etmek adına savaşması için sindirilmesi ve duyarsızlaştırılması için "toplumların afyonu" olarak gördüğü gerçeğidir. Diğer yandan, çeşitli şekillerde ve tanımlamalarda, dinin ana mesajı İzzetbegoviç'e her zaman etik bir yaşam şekli ve sorumluluk duygusudur gibi gelmişti.

Böylece İzzetbegoviç bir iki yıllık ruhsal-düşünsel bir bocalamadan sonra, yeni bir güç ve yaklaşımla nihayet dine döndü. Sonradan kendisindeki iman gücünün, özellikle gençliğindeki bu inkâr döneminden güç aldığını düşünmüştür. Ve artık bu, doğuştan ait olduğu gelenekten edinilen din değil, yeniden tesis edilmiş bir iman duygusuydu. Her ne kadar sonradan din problematiğiyle ilgili yazdığı kitaplarda görüleceği gibi sürekli sorgulanmış ve araştırmış olsa da, yeniden tesis edilen bu imanı bir daha asla kaybetmedi. Çok sonra *Hatıralar* kitabında "Tanrısız bir hayat benim için tahayyül edilemezdi." diyecektir.

Her ne kadar resmen kurulmamış olsa da, cemiyetin liseli ve üniversiteli gençler arasında gittikçe daha çok popülarite kazandığı kesindi. Bu faaliyet II. Dünya Savaşı boyunca devam etti. İzzetbegoviç cemiyetle ilk defa 1944 yılında "El-Hidaje" ile, imamların mesleki birliğiyle, birleştikleri zaman karşı karşıya geldi. Kendisinin de sık sık ifade ettiği gibi Aliya "hiç bir zaman imamlarla tam bir fikir birliği içinde değildi" ve eleştirilerinin temelinde İslam'ın imamlar tarafından çok katı bir şekilde yorumlanması yatıyordu ki kendisine göre bu tavır "İslam'ın dahili ve harici inkişafını engelliyordu".

Sonraki çalışmalarında, Aliya, aktif olarak cemiyette rol almıştır. Daha sonraları, doğrusu, uzun yıllar yattığı, hayatındaki ikinci hapisten sonra aktif olarak siyasetle ilgilenmeye başladığı gibi yok olmaktan kurtardığı Bosna-Hersek'in ilk cumhurbaşkanı ünvanını aldı.

Aliya İzzetbegoviç'in Düşünce ve Misyonu

Bu konuşmamda, yayımladığı kitapları göz önünde bulundurarak, kendisinin insanlara ve insanlığa olan bakış açısına ve düşüncelerine, insanlığın yaşamış olduğu krizin çözümü olan "orta yolu"na değinmek istiyorum.

Aliya İzzetbegoviç hayatı boyunca kitaplar yazdı ve yayımladı. 1946 yılında, yazdığı ilk kitaplardan olan *Doğu ve Batı Arasındaki İslam* birçok yabancı dile çevrildi. Kendisi hapisteyken, ilk defa 1984 yılında Kanada'da yayımlandı.

Kitabın içeriği en kısa satırlarla şöyleydi: Her şeyin çift yaratıldığı gibi insan da yaratılmış bir canlıdır, insanın da bir ruhu ve vücudu vardır. Vücut ruhun evidir. Bu ev bir evrim geçirmiştir ve kendi geçmişi vardır, ancak ruh değişmemiştir. Tanrı ona kendi dokunuşuyla can vermiştir. "Ev" yani vücut bilimin işidir, ancak ruh dinin, sanatın ve ahlakın kapsamındadır. Bu yüzden İzzetbegoviç için, insanın iki yönü ve iki gerçeği vardır. Batı dünyasında bunları Darwin ve Michelangelo teslim eder. Onların gerçekleri birbirinden farklıdır, ancak birbirini dışlamaz. Yazar bu duruşunu, bu "gerçeklerin" kendilerini medeniyet ve kültürün bir tezadı olarak gösterdiğini ve kendisine göre bilimin ve tekniğin medeniyete, dinin ve sanatın ise kültüre ait olduğu tezini geliştirerek doğrulamaya çalışır. İlki insanın varoluşsal ihtiyaçlarının (Nasıl yaşıyorum?) diğeri ise varoluş amacının (Neden yaşıyorum?) bir ifadesidir. Medeniyet "yerin hâkimiyeti", din ise "göklerin hâkimiyeti" içindir. *Doğu ve Batı Arasında İslam* kitabında İzzetbegoviç İslam'ın bu iki, "üçüncü olarak da insana ait her şeyin bir kaydı olan iki cinsin" arasındaki tezaadın bir sentezi olduğunu kanıtlamaya çalışır.

Takvim'in nüshalarında yayımladığı bir dizi makale olan "İslami Dirilişin Problemleri" adlı kitabında İzzetbegoviç'e göre "Yeniden diriliş ancak İslam'ın temellerine kararlı bir geri dönüşle mümkün olabilir". Aslında Aliya İzzetbegoviç'in, özellikle bu kitap olmak üzere genel anlamda İslami düşünceye katkısında, en az İslam'ın kendisi olduğu kadar İslam toplumları ve ülkeleri açısından da kendini şahsına münhasır bir reformist olarak öne çıkardığı söylenebilir.

Uzun yıllar sonra 1997'de Tahran'da, bir İslam ülkeleri konferansında konuşurken İzzetbegoviç, kendi gözlemlerine dayanarak, kendini İslam ülkesi olarak adlandıran ülkelerin kusuralarına açık sözlülükle işaret edecekti. Açık sözlü olmanın da ötesine geçmişti: "Evet İslam en mükemmeldir, ama biz mükemmel değiliz! Batı ne bozuk ne de yozlaşmıştır. Çürümüş Batı- komünist sistem bu yanılgıyı çok pahalı ödemiştir. Batı çürümemiştir. Batı güçlü, kültürlü ve organize. Okulları bizimkilerden daha iyi ve şehirleri bizimkilerden daha temizdir. Batıda insan hakları daha üst düzeydedir, fakirlere ve özürllülere yönelik sosyal imkanlar daha iyi organize edilmiştir. Batılılar genelde sorumlu ve doğru insanlardır. Benim onlarla ilgili tecrübelerim böyledir. Ancak gelişmişliklerinin karanlık yönlerini de biliyorum ve göz ardı etmiyorum. Evet, İslam en mükemmeldir ama biz mükemmel değiliz! Bu sıklıkla karış-

tırdığımız iki konudur. Batıyı küçümsemek yerine onunla yarışıyoruz! Kur'an bize tam da şunu emretmemiş midir: Öyle ise iyiliklerde yarışın."

İzzetbegoviç aynı zamanda terörizmi İslam dini ile özdeşleştirenlere mesaj göndermektedir: "Bazı insanlar terörizmle üstünlük sağlanabileceğini düşünüyorlar. Bu tehlikeli bir şekilde yayılan bir yanılgıdır. Terörizm bugünkü acımızın bir ifadesi ve gelecekteki acımızın de olası sebebidir. Sadece etik olmamakla kalmayıp aynı zamanda sonuçsuzdur da. Etik değildir çünkü masum insanlar ölmektedir, sonuçsuzdur çünkü onunla hiçbir yerde hiçbir şey çözülmüş değildir. Tarihteki tüm ciddi siyasi hareketler terörizmi redetmiştir. Kur'an'ın da şu bilinen ayetle yasakladığını düşünüyorum : 'Kim bir insanı öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür.' Maalesef bazıları bunu unutmaktadır."

Batı'da İslam'ı, Müslüman ülkelerde ise Batı'yı savunuyordu. Batı'da Doğulu, Doğu'da ise Batılıydı, ancak her iki tarafta da Müslüman'dı.

Aliya İzzetbegoviç'in her açıdan örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Onun için "hakiki kişilik" gerçek anlamda "insan" diyebiliriz.

İzzetbegoviç, insanların hiçbir zaman sadece maddiyata yönelmemesi gerektiğinin altını çiziyordu, maddiyatın da önemli olduğunu ancak maneviyatın çok daha önemli olduğunu her defasında belirtiyordu. Aliya İslamiyetin özünü anlamıştı. Belki başka bir ülkede ya da herhangi başka bir İslam ülkesinde doğmuş olsaydı İslamiyeti bu kadar iyi anlamayacaktı. Aliya, kendisinin de dediği gibi Batı ve Doğu'nun kesiştiği yerde, Bosna'da doğdu. Misyonu olan, Bosna'daki İslamiyeti korumak gibi büyük bir görevi üstlenen birisiydi Aliya. Aynı zamanda bütün dünyaya insanlığın ve maneviyatın önemliliğini göstermek vardı onun görevleri arasında. Hayatı boyunca dünyanın tüm önde gelen politikacıları ve entelektüel kişileriyle tanışma fırsatını buldu. Aliya olmasaydı, misyonu olmasaydı Bosna'nın hâli bugün ne olurdu diye sorular yöneltebiliriz kendi kendimize. O zamanlar, onun yerine getirdiği görevi, yapabilecek, yerine getirecek potansiyele sahip kişi yoktu. Aliya olmasaydı belki bugün Bosna'da ezanlar okunmazdı.

Aliya İzzetbegoviç hem Batı'ya hem Doğu'ya mesaj gönderen birisiydi. Onun görüşleri, düşünceleri Batı ve Doğu'nun değerlerini bir araya getiren türdendi, insanlığın zarar veren kötü hücrelerinden arındığı bir örnekti. Aliya'nın görevi sadece yerel düzeyde değildi, görevi sadece küçük ülkesini yok olmaktan kurtarmak değildi. Onun misyonu, Bosna'nın yaşadığı acılarla dünyaya "orta yol" mesajını göndermekti.

Aliyanın dünya çapındaki rolü araştırılmalı, yazılmalı ve anlatılmalıdır.

Aliya İzzetbegoviç yukarıda bahsedilen kitaplardan başka, aşağıda sözü geçen kitapları yazmış ve yayımlamıştır:

Aliya İzzetbegović'in eserleri

- İslam Deklarasyonu, 1970.
- *Doğu ve Batı Arasında İslam*, 1980.
- *Entelektüellerin* konuşmaları ve mektupları, SDA, 1994.
- *İntelektualca*, 1998.
- *Özgürlüğüme Kaçışım: Zindandan Notlar 1983-1988*, Biblioteka Refleksi, Svjetlost, 1999.
- *Hatıralar*, Autobiografski Zapis, 2000.

Kaynakça

Isaković, Z. (2012). *Alija Izetbegović 1925-2003 Biografija*. Sarajevo: JU Muzej/Museum " Alija Izetbegović"

Izetbegović , A. (1990). *Islamska deklaracija*, (Mala muslimanska biblioteka) [Türkçesi veya İngilizcesi?]. Bosna: Yayınevi?

Izetbegović , A. (1996). *İslam između Istoka i Zapada*. Svjetlost, Sarajevo.

Izetbegović , A. (1999). *Moj bijeg u slobodu: Biljeske iz zatvora 1983-1988* (Biblioteka Refleksi). Svjetlost: Svjetlost